

VESTNIK

NOTICIERO

B U E N O S A I R E S

1964 - št. 9 - SEPTEMBER

XV

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. Izdaja ga konzorcij
Predsednik Edí škulj, upravnik Janez Kralj.
Oprema: Franci Pernišek

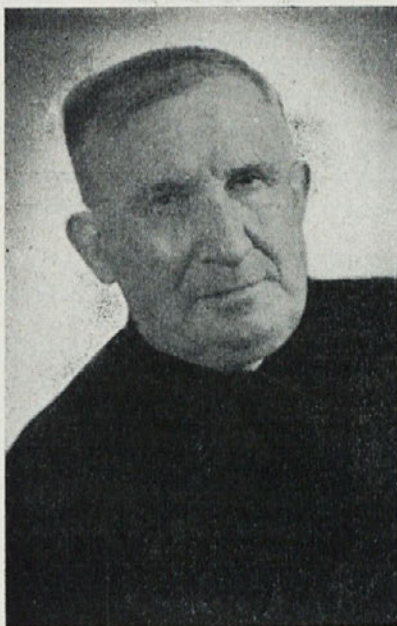
UREDNIŠTVO in UPRAVA: Ramón Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

NAROČNINA: Južna Amerika 280 pesov odn. enakovrednost v dolarju,
USA in Kanada 2.50 dolarja letno., Anglija in Avstralija 1 funt
šterling, evropske države 2.50 dolarja.

Editor responsable y redactor: Eduardo škulj, administrador: Juan Kralj
Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, Bs. Aires

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 817.736

V SPOMIN USTANOVITELJU VESTNIKA

V nedeljo, 19. julija 1964 so Slovenci v San Martinu (Argentina) lepo počastili spomin *duhovnega svetnika Karla Škulja* ob šesti obletnici njegove smrti. V farni cerkvi v San Martinu, kjer je živel in delal pokojni svetnik, je bila zjutraj sveta maša za dušnica. Po sveti maši pa so se številni rojaki zbrali na sanmartinskem pokopališču ob pokojnikovem grobu.

Slovenski dušni pastir v San Martinu, župnik Gregor Mali, se je s prisrčnimi besedami spomnil pokojnika in zlasti poudaril njegovo delo na verskem in narodnem področju. Za uspeh tega dela je vse žrtvoval in steril vse, kar je mogel. Sredi dela je omahnil in odšel po

plačilo k Vsemogočnemu, kateremu je vse življenje zvesto služil. Vso pohvalo zaslužijo sanmartinski Slovenci, da se svojega dušnega pastirja in narodnega delavca vsako leto spomnijo na tako prisrčen način. Ne bi pa bilo dovolj, da se pokojnika samo spominjamo, moramo ga tudi posnemati z vztrajnim, požrtvovalnim in nesebičnim delom za Boga in slovenski narod.

Po teh besedah je g. župnik Mali opravil molitve za pokoj duše rajnega svetnika.

Sanmartinskim rojakom, ki so pripravili to lepo spominsko proslavo so se pridružili tudi zastopniki našega Vestnika, ki ga je pred petnajstimi leti ustanovil pok. svetnik Škulj, da z njim ohranja spomin na junaške žrtve in žive protikomunistične borce.

Bog daj pokojnikovi duši večni mir!

MRTVIM V SPOMIN, ŽIVIM V OPOMIN

Govor v Mendozi ob proslavi 19-letnice padlih žrtev komunistične revolucije

ANDREJ BAJUK

Vsako človeško dejanje mora imeti svoj cilj. Človek se mora za vsako svoje delo odločiti z nekim namenom; njegovo delovanje mora imeti svoj pomen.

Naša današnja spominska proslava bi bila popolnoma brez smisla, ko bi v tem trenutku vsakdo izmed nas ne imel jasnega pojma o cilju, namenu in pomenu, ki so ga imeli vsi tisti naši slovenski fantje in možje, ki so pred devetnajstimi leti zgrabil za orožje, darovali v borbi proti srpu in kladivu svoja dragocena življenja in jim trupla danes počivajo po kočevskih gozdovih in kraških jamah.

V tehle trenutkih, ko svoje misli in čustva posvečamo spominu teh naših narodnih borcev, da bo naša današnja proslava resnična, avtentična in vredna žrtev, katerih se spominjamo.

Veliko je moral pretrpeti naš narod v svoji tisočletni preteklosti! „Tisoč let krvaviš, izkrvavel nisi! Narod mehkužnežev bi dušo izdihnili in še sveče bi mu ne žgali; še bilj bi mu ne peli! Ti pa, tisočkrat ranjen, v trpljenju utrjen, komaj zmaješ z rameni pod sovražno pestjo in praviš: Ta burka je stara že tisoč let!“

Tako je zaklical narodu slovenskemu naš Ivan Cankar. Dá — zgodovina slovenskega naroda je zgodovina trpljenja in solzá! Je zgodovina naroda-trpina!

Nikoli pa ni slovenski narod toliko trpel in krvavel kakor tedaj, ko je v zadnji svetovni vojni zadivjal grozotni bojni vihar nad vso Evropo!

Večstoletni zakleti sovražnik slovenskega naroda, germanski orjak s severa, zastrupljen s filozofskimi zmotami 19. stoletja, ter laške tolpe pristašev Duce-ja: že ti so izčrpali in osvojili našo domovino. Pa je na naših tleh vzplamtela še nova, popolnoma drugačna fronta!

Rdeča zver — prikrita z lažno in privlačno krinko Osvobod. fronte proti okupatorju — zadala je slovenskemu narodu še vse silnejšo in globljo rano.

Tujec nam je izropal domovino. Rdeči sovražnik pa je napovedal smrtni boj bistvu in vsemu izrazu slovenskega krščanskega življenja!

In tedaj se je dvignila ta „križarska vojska“ slovenskih mož in fantov! „Križarska vojska“ v boju za najdragocenejše svetinje svojega naroda!

Ti naši borci niso šli v boj za kako ozkosrčno blagostanje! Niso se borili morda za kako politično organizacijo naroda!

Namen njihove borbe ni bil tisti, kot so bili ozkosrčni in dvomljivi nameni zavezniških sil!

Borba teh naših slovenskih herojev je bila prvenstveno ideološka borba.

Borba za krščanske ideale!

Nepopustljiva borba za krščanske verske vrednote.

Borba proti nečloveškemu nasilju.

Borba proti krivicam in zmotam brezbožnega komunizma.

To je resnični in bistveni vzrok njihove borbe pred dvajsetimi leti!

In to mora biti tudi vzrok naše današnje borbe!

Kajti **zato smo tudi mi** danes tukaj — daleč proč od svojih domovinskih tal!

Ti naši herojski borci so brez pomislekov vstopili v „Kristusovo fronto“, kakor je bil preroko napovedal nadškof Anton Bonaventura Jeglič.

Bili so zvesti tej svoji ideji do konca. Izpričali so svojo vero v Resnico s svojim lastnim življenjem!

Če merimo z zgolj človeškimi merili: potem je bila njihova smrt krut poraz! Toda mi vsi dobro vemo, da „naša pota niso božja pota“!

Nemi, neznani in številni množični grobovi teh naših junaških borcev so danes mogočen spomenik, ki priča vsemu svetu o življenjski zvestobi Bogu tega malega,

skozi stoletja zatiranega,

a vendar v svoji veri neomajno stanovitnega ter hrabrega slovenskega naroda!

Mi pa smo dediči njihove svete borbe! Dediči smo njihove mučeniške smrti.

Kaj naj storimo mi?

Kaj naj stori ta peščica slovenske skupnosti tu v Mendози?

Kakó naj nadaljujemo njihovo poslanstvo?

Ali naj bo naša dolžnost do njihovega spomina že izpolnjena z vsakoletno spominsko proslavo? — Ne! — nikakor in nikdar: ne! — Vse naše življenje — dá: vse naše vsakdanje življenje mora biti trajna, neprestana proslava njihovega spomina! **To mora biti** naš prispevek k njihovi borbi in dokončni zmagi Resnice!

Tragične okoliščine so zahtevale, da je moralo biti pričevanje teh naših borcev krvavo!

Vsakdo izmed nas se v vesti zaveda in se **mora** zavedati, da mimo tega zgodovinskega dogodka našega naroda ne sme iti z brezbriznostjo. Zavest, da moramo nadaljevati poslanstvo teh slovenskih borcev — ta zavest živi in mora živeti v srcih vseh slovenskih izseljencev!

Ako pa v resnici hočemo nadaljevati njihovo poslanstvo, pa moramo neprestano imeti pred očmi eno bistveno dejstvo: ti naši borci so bili predvsem **pravi krščanski možje in fantje!** Bili so neuklonjivo dosledni v svojem krščanskem prepričanju in o tej njihovi neomajni zvestobi pričata njihovo življenje in smrt.

Naša naloga je tedaj povsem jasna: nadaljevali bomo z njihovim poslanstvom edinole na ta način, če bomo zvestó in dokončno tudi mi izpolnili svoje!

Kakor oni — smo tudi mi prejeli Resnico.

Slovenska skupnost v Mendози bo izpolnila svoje poslanstvo, če bo resnično **postala in ostala** pravo, avtentično krščansko občestvo!

Kristus sam je dovolj jasno povedal: „Po tem vas bodo spoznali, da ste moji učenci, ker se ljubite med seboj.“ Prav medsebojna ljubezen je ključ, ki nam odpira pot v resnično, pristno krščansko življenje.

Tudi sv. Pavel pravi: „Ko bi človeške in angelske jezike govoril, lju-

bezni pa bi ne imel, sem brneč zvon ali zveneče cimbele... Prizadevajte si, da boste imeli ljubezen!" Če pa ne bomo živeli po tej osnovni krščanski zapovedi, bodo pa tudi nam veljale besede, ki jih je Bog po preroku Amosu govoril versko hinavskim Judom, ki so poteptali postavo ljubezni do bližnjega:

„Mrzim vaše praznike,
odklanjam vaše shode!
Ako mi tudi vi darujete žgalne daritve,
ne maram njih vonja;
vaše jedilne daritve mi niso prijetne,
na vaše tolste mirovne daritve se ne ozrem!
Spravite izpred mene vrišč svojih pesmi,
zvoka vaših strun ne maram poslušati!“

Bodimo tedaj dosledni v našem krščanskem prepričanju in življenju! Naj nam da Bog to milost, da bi globoko doživeli krščanski misterij ljubezni, ker **samo tako** bomo pričevali svetu, da smo Kristusovi učenci! — Ta zvestoba krščanskim načelom bo brez dvoma utrdila tudi nas, da bomo pripravljeni in zmožni — kot naši fantje in možje pred dvajsetimi leti — darovati in žrtvovati vse — če treba — tudi svoje življenje zmāgoslavnemu pričevanju večne Resnice!

GENERAL RUPNIK V ANGLEŠKI IN SLOVENSKE PERSPEKTIVI

DR. MAKS LOH

Pred kratkim sem bral v „Svobodni Sloveniji“ iz Buenos Airesa članek, ki ga je objavil g. minister dr. Miha Krek ob petletnici smrti pok. dr. Lojzeta Kuharja. Dr. Krek nam je pokazal tega odličnega slovenskega duhovnika, časnikarja in politika iz „LONDONSKE“ perspektive, medtem ko smo ga v domovini sodili iz „LJUBLJANSKE“ perspektive.

Dr. Krek nam je v obširnem članku predočil, kako se je dr. Kuhar takoj v početku komunistične revolucije trudil, da bi o tem inozemstvo pravilno informiral in je zlasti kot diplomat tedanje emigrantske londonske vlade informiral različna poslaništva, da je komunistična partija v domovini izrabila zmešnjave za politično in socialno revolucijo.

Ko je dr. Kuhar slednjič spoznal, da ni v inozemstvu praktično mogoče nič več storiti in da je v domovini zmaga komunizma po vojni neizbežna, in ker je bil prepričan, da bodo komunisti vse domobrnce enostavno poklali — kar se je potem res zgodilo —, se je s težkim srcem ponižal pred komunisti in trikrat govoril po londonskem radiu one tri nam znane govore, ki smo jih doma, odrezani od vsega sveta, po svoje tolmačili in si še danes mnogi o dr. Kuharju niso na jasnem.

Pri tem je g. minister dr. Krek tudi nakazal, kakšne velike težave je imelo slovensko narodno predstavništvo v inozemstvu zaradi domobranske prisega in zaradi govorov, ki jih je imel general Rupnik leta 1944 na Kongresnem trgu v Ljubljani. Zaradi teh dveh dejstev je g. minister izgubil še zadnje možnosti, da bi še kaj ukrenil v prid Slovenije in domobrancev.

Popolnoma verjamemo g. ministru, da je imel prav zaradi teh dveh dejstev, domobranske prisega in Rupnikovih govorov, med Angleži največje težave. Saj je na dlani, da so tedaj komunisti že razpolagali z ogromnimi vsotami denarja in z velikim propagandnim aparatom (Adamič!), dr. Krek pa že ni bil več aktivni minister in je imel komaj toliko sredstev, da je lahko v begunstvu živel. Komunistom ni bilo treba napraviti drugega, kakor dajati fotokopijam „Slovenca“ z avtentičnimi prevodi najširšo publiciteto: najboljši dokazi, da so domobranci z Rupnikom nič drugega kot nemško nacistični propagandisti.

Takšna je bila slika o generalu Rupniku v ANGLEŠKI perspektivi. Dejstvo, da so se vsaj nekateri vojaški odposlanci tedaj nahajali pri Mihajloviću in gotovo podali o vsem drugo sliko, za angleško javnost ni bilo važno.

Pred 18 leti je bil general Rupnik obsojen na smrt in ustreljen in danes mora biti naša slovenska sodba o njem pravična. Zato moramo delovanje generala Rupnika presojati prvenstveno iz SLOVENSKE perspektive. Na ta način se bomo živo zamislili v čas, razmere in okolje, v katerih se je pokojni general Rupnik nahajal in bomo lažje napravili pravilne zaključke, kaj je prav ukrenil, kaj je lahko predvideval, pa ni ukrenil, pa čeprav bi lahko ukrenil.

Za mene je objektivna slovenska perspektiva tale:

1. Ob začetku vojne je bil general Rupnik komandant utrjevalnih del bivše jugoslovanske vojske. Zvest jugoslovanski oficir in dober Slovenec, ki je z vsakim Slovencem govoril le slovensko. Priznan je od višjih srbskih oficirjev kot izreden poštenjak, ki je bil tudi vojaško tehnično na svojem mestu.

2. Po okupaciji domovine in ob začetku prvih komunističnih podvigov je dajal tako odločne izjave, da je to takoj zbudilo najostrejšo reakcijo pri komunistih („Slovenski Poročevalec“).

3. Ko je dr. Natlačen odložil delovanje pri italijanskem „Sosvetu“ in ko je slednjič dr. Adlešič še odložil ljubljansko županstvo, Slovenci nismo imeli človeka, ki bi okupirano deželo politično predstavljal pri okupatorju. Na zadnjem stražarskem binokostnem zboru l. 1942 je dr. Natlačen izjavil, da prihajajo k njemu številne deputacije s podeželja s prošnjami, da intervenira pri Italijanih. Pa ni mogel. „Vrata, ki sem jih za seboj zaprl, nisem mogel več odpreti.“ Tedaj se je general Rupnik žrtvoval, da je prevzel županstvo mesta Ljubljane.

4. Ob italijanski vojaški kapitulaciji 8. 9. 1943 je general Rupnik dnevno zasledoval položaj in morebitne razplete vojaških akcij. Zato je kapitulacijo pričakoval; tudi je vse ukrenil, da ni že takrat Ljubljana padla — čeprav samo za 24 ur — v roke partizanom. Italijanski generalni štab se je domenil z zavezniki, da bo premirje razglašeno šele 12. septembra. Toda nemška špijonaža je izvedela za premirje še pred 8. sep-

tembrom. 8. septembra zjutraj je nemški poslanik obiskal italijanskega kralja, ki je vse zanikal. Ker zavezniki niso mogli več čakati in ker je bil dragocen vsak trenutek, so zavezniki sami brez opozorila objavili premirje. Na to objavo niti Nemci, še manj Italijani niso bili pripravljene in so pretekle ure, predno so se znašli.

V Ljubljani se je tedaj nahajalo nekaj tisoč italijanskih vojakov in ena sama nemška četa, ki je bila nastanjena v Marijanišču. General Rupnik je tedaj vse ukrenil, da je nemški poveljnik zvedel za premirje takoj, četo umaknil iz Marijanišča in vse pripravil, še predno je imel v rokah ono znano povelje „Grossmontag“. Imeli smo izredno srečo, da se je italijansko armadno poveljstvo po le 20 minutnem oklevanju vdalo. Vsi vemo, kaj bi pomenila le 12-urna zasedba po komunistih.

5. Po padcu Turjaka je vsa protikomunistična Ljubljana pričakovala, da bodo zavezniki že v nekaj tednih ali mesecih zasedli vso Evropo. Politiki so tedaj iskali moža, ki naj Slovenijo reši. Ta mož je bil general Rupnik. Revolucija je tedaj že tako napredovala, da se je nahajalo praktično 90% Ljubljanske pokrajine pod komunistično upravo. Te revolucije ni bilo mogoče več potlačiti s protirevolucijo brez kombinacije z Nemci. Pokazalo se je, kam vodi mozaik raznih ilegal: v Grčarice in Turjak! Zato si je Rupnik zamislil **enotni odpor proti komunizmu**. Zato je general Rupnik predlagal Nemcem, da naj se ustanovi Slovenska vojska, ki naj bi se imenovala Slovensko domobranstvo. Rupnik je pri Nemcih uspel. Medtem ko so bile pod Italijani „Vaške straže“ povsem atomizirane, brez vsakega poveljstva, samo prirejene italijanskemu krajevemu poveljniku, so bili domobranci organizirani pa bataljonih. Organizacijski štab S. D. v Ljubljani pa nam je v neki meri nadomeščal enotno poveljstvo. Domobranstvo se je razširilo tudi na Gorenjsko in Primorsko.

Politiki so tedaj imeli lepo priliko umakniti se popolnoma v ozadje; seveda, danes je vsega „kriv“ Rupnik.

6. Čim bolj je propadala nemška sila po bojiščih in v zaledju, tem bolj je domobranstvo počasi pa po načrtu očistilo podeželje in obširne gozdove na Dolenjskem. Ko je nemški poveljnik v Trstu, Globočnik, 7. julija 1944 sklenil s partizani premirje, je bil Rupnik tisti, ki je na najvišjih mestih tako vehementno protestiral, da ni bilo premirje samo preklicano, ampak so se morale avgusta 1944 vršiti nove hajke proti komunistom.

7. Ko je bilo po Jalti jasno, kakšen bo konec, je Rupnik vedel, da pri Angležih ne bo najti razumevanja. Dr. Hacinu je vedno pravil: „Anglo-amerikanci so vendar zavezniki komunistov.“ Zato je napravil načrt, kako naj se domobranci na domačih tleh branijo in tam počakajo prihoda zaveznikov, ali pa bodo v skrajnem primeru „slavnejše“ in lažje smrti umrli, kakor ko bi bili kot ovce poklani“.

To je SLOVENSKA perspektiva o našem „STAREM“, kakor so mu domobranci rekli.

Ostane mi še naloga, da se dotaknem vprašanja, ki bo za vsakega zgodovinarja najbolj kočljivo: Rupnik in okupator.

Vsi smo slišali, kaj in kako je na taborih govoril. Po gotovih pričah

vem, da je vedno poudarjal, da veruje v nemško zmago. Še takrat, ko so mu 4. maja javili, da so Nemci podpisali brezpogojno predajo, je izjavil: „Ni mogoče, potem pa gremo mi v gozdove!“

In vendar: Bil je generalštabni oficir, ki je ob koncu prve svetovne vojne po izjavi g. generala Krenerja napravil tako sijajen načrt za obrambo Boke Kotorske, da je Italijani nikdar ne bi mogli zavzeti, in je Rupnik tedaj prejel prvo jugoslovansko odlikovanje, ko je imel na sebi še avstrijsko uniformo. Ni verjetno, da tak vojak ne bi vedel, da so „končni“ čudeži v vojaški zgodovini nepoznani.

Rupnik je danes mrtev. Mnogi ga obtožujejo, mrtvi pa se ne more več braniti. Pravi zgodovinar bo pa le moral iskati vzroke in okolnosti, zakaj je general Rupnik tolikokrat verjel v nemško zmago in bičal bolezen anglofilstva med nami.

Čeprav o tem z generalom Rupnikom nisem govoril, mislim, da so bili vzroki sledeči:

1. Rupnik je bil oficir stare garde. Zanj bi bilo skrajno nečastno, najprej pogajati se z Nemci glede Domobranstva, izprositi opremo in orožje, na „koncu“ pa to orožje obrniti proti onim, katerim je prej dajal častne obljube. Njegovo vedenje je bilo oficirsko, tudi če se je pogajal s sovražnikom.

2. Zaradi brutalnega nemškega postopanja v splošnem, posebno na štajerskem in Gorenjskem, je bilo naše ljudstvo brez izjeme tako ogorčeno, da je bilo praktično nemogoče misliti na to, da bi Slovenci in Nemci sploh mogli sodelovati. Rupnik je pa dobro vedel, da so Nemci že davno vojno izgubili in da gre samo zato, ali bo naša domovina zasedena po komunistih ali ne. Rupnik je moral premagati velikanske težkoče. Protikomunistične ilegale, kakor tudi svojčas londonski radio, so stalno širile propagando, kako je treba po Nemcih na „koncu“ udariti. Na drugi strani je ljubljanski GESTAPO, v katerem so delovali prokomunistični agenti, vsak poskus zaveznikom prijazne politike pri domobrancih takoj v kali zatrl in „krivce“ poslal v koncentracijska taborišča, kjer so bili zaprti komunisti. Tudi je padel na domobrance sum, da nemške oficirje med borbo likvidirajo (Schumacher). Tudi delovanje Narodnega odbora je Gestapo gledal s skrajnim nezaupanjem. General Rupnik je moral dajati v javnosti viden, da slovenski narod ne pripravlja konspiracij, niti ne bo nikdar Nemcev napadel, vse to samo zato, ker so mogli edino Nemci protikomunističnim edinicam dobavljati orožje. Ne smemo pozabiti, da so bili zapadni zavezniki in Rusija zavezniki in da so se tedaj Nemci „edini“ v družbi po komunizmu zatiranih narodov borili proti komunizmu. Imam tudi pričo, ki ve povedati, da je general Rupnik izjavil že l. 1943, da bo po vojni zahteval, da njegovo sodelovanje z Nemci preišče vojno sodišče.

Osebo vem, da general Rupnik nikdar ni dal ljubljanski policiji ukaza, da je treba preganjati „plavo“ gardo, pač pa vem, da je celo svoje privatno stanovanje ponudil zato, da bi se določeni ljudje izognili aretaciji.

Najbolj zanimiv pa je bil zame dokument o generalu Rupniku, ki mu ga je ukradla komunistična špijonka — njegova osebna tajnica — in ki smo ga našli v nekem partizanskem bunkerju. Ko je ljubljanska policija

januarja 1945 odkrila najvišje partijske funkcionarje, je zaplenila tudi dokumente iz desetih partizanskih bunkerjev. Zelo zanimiv material! Tako so mi iz nekega bunkerja prinesli tudi sveženj „indigo“ papirjev, ki jih je Rupnikova osebna tajnica ukradla v pisarni generala Rupnika. Najbolj zanimiv pa je bil **lastnoročno** napisan koncept — poročilo generala Rupnika koroškemu Gauleiterju o stanju v Ljubljanski pokrajini. V tem poročilu je general Rupnik označil Domobranstvo in domobrance kot preizkušene borece proti komunizmu, ki so pa po svojem mišljenju **navdušeni pristaši angloameriških zaveznikov**. Ta koncept je bil spisan kmalu potem, ko je bil Rupnik imenovan za predsednika Pokrajinske uprave. V tem poročilu je Rupnik pred Nemci in ne pred Angleži in ne pred javnostjo vse zanikal, kar je na Kongresnem trgu govoril. Torej so bili govori na Kongresnem trgu in razne njegove izjave o nemški zmagi **samo za časopisje in javnost v Nemčiji**, resnično pa nič drugega, kakor naslov, da dobivajo domobranci v redu orožje in opremo. Mi vsi, ki smo bili na Kongresnem trgu, smo tudi v tem smislu razumeli Rupnikove govore. Seveda, ker radijske zveze po l. 1943 nismo več imeli, zato si tudi v Angliji naše maloštevilno zastopstvo ni moglo Rupnikovih govorov razlagati.

Slovenski narod, posebno tisti, ki danes biva v Titovini, bo nekoč izvedel vso resnico tudi o generalu Rupniku. Tedaj bo pa lahko sodil tudi one „zaveznike“, ki jih do danes nihče ni označil za kvizlinge. Samo nekaj primerov:

a) Monakovski dogovor. Podpisali so ga zavezniki in Nemci. Za ta dogovor sta bila kaznovana msgr. Tiszo in predsednik Hacha. Tiszo je moral na vešala, Hacha pa je, hvala Bogu, po božjem usmiljenju v zaporu umrl.

b) **Četrta razdelitev Poljske**. Pogodba Stalin, Ribentropp, Molotov leta 1940. Med drugim tudi klavzula, da bo Rusija dobavila Nemčiji vsak teden 42 vlakov surove nafte. S to nafto je bil v početku vojne bombardiran London.

c) Dejstvo, da zavezniki ne samo, da niso nikdar pomagali zavezniškemu kralju Petru II., da se zaduši revolucija v Jugoslaviji, ampak prav nasprotno: sredi vojne, v septembru leta 1944, je angleški ministrski predsednik v parlamentu izjavil, da se je pri izbiri med Mihajlovičem in Titom odločil za Tita in da pričakuje, da bo jugoslovanski kralj postavil kraljevo namestništvo, če ga pa ne bo postavil, bo on smatral, da ga je postavil. To izjavo sem slišal sam po radiu. S tem je Anglija virtualno odstavila s prestola zavezniškega vladarja.

d) Dejstvo, da je bilo izročeno leta 1945 na tisoče borcev proti komunizmu državam za železno zaveso in da so 10 let pozneje izjavili, da je bilo na Vetrinjskem polju izročenih le 950 mož, ki so imeli nemško uniformo.

e) Da je bil obsojen na smrt Draža Mihajlovič, ne da bi zapadni zavezniki sploh kaj diplomatsko intervenirali.

Nisem zgodovinar. Ob 18-letnici smrti generala Rupnika slovenska emigracija trdo veruje v čas, ko bo ves svet odvrigel sužnost komunizma. Takrat bo tudi general Rupnik v svetovni zgodovini dobil ono mesto, ki ga je ta hrabri vojak zaslužil.

Naj v miru počiva v slovenski zemlji.

SLOVENSKA ŽENA V REVOLUCIJI

(Nadaljevanje)

VERA DR. DEBELJAKOVA

Zdi se mi prav, da s tega mesta in ob tej priliki osvetlim tudi trpljenje naših žena, ki so po končani vojski ostale v oblasti rdečega režima, bodisi da se niso umaknile ob splošnem begu v tujino, bodisi da so bile pozneje vrnjene z domobranci. Že prve dni takoimenovane „osvoboditve“ so bile te žene deležne skrajnega zasramovanja in bile tarče „zmagovalcev“. Po domovih so pobrali žene in hčere beguncev ter jih nagnali za čiščenje stranišč po vojašnicah, ki so jih zapustile okupacijske čete. Postale smo garjeve ovce, „beli psi“, kot so nas zmerjali, ki so se nam umikali prijatelji, znanci, sosedi. Če so te morali srečati na cesti, so urno presedlali na drugo stran, zasukali so glave v zid, da te niso videli, da se ne bi omažeževali pred „ljudsko oblastjo“ kot tvoji znanci.

Po domovih so se začele plenitve: vsak je smel stopiti v tvojo hišo, tvoje stanovanje, in v imenu „oblasti“ odnesti — rekvirirati, kar mu je bilo všeč. Žene smo ostale brez vsake zaščite. In to potem, ko je bilo javno na plakatih razglašeno, da je nova oblast širokogrudna, da se družinam protikomunističnih borcev ne bo zgodilo ničesar, če bodo ostale lojalne. Začeli so metati naše družine iz stanovanj in hiš. Nakazovali so jim najslabše luknje, podstrežne kote, vlažne kleti, v mestih so nas selili v predmestja, poiskali moralno najslabšo okolico, da bi nam

pokvarili tudi otroke! Pa še tu niso bile žene v miru: pod stalnim opazovanjem in nadzorstvom okolice in Ozne so bile deležne neprestanih preiskav za morebitnimi ubežniki: gnali so v zapor žene, dekleta, vsakogar, za katerega so le bežno sumili, da je kdajkoli nastopal proti njim! Zlasti so bila prizadeta dekleta, ki so imela svojčas protikomunistična predavanja po šolah ali so bile članice KA.

Za prvimi tedni preseljevanj in vseh mogočih šikan so začela prihajati poročila o zajetem vlaku ranjencev, o njih pokolju na Golem brdu pri Ljubljani — studenci izpod pečin pod Sv. Katarino so začeli krvaveti — zakrvavela so srca mater, sester, nevest pobitih ranjencev. In potem vedno strašnejše, tako težko verjetne vesti o vračanju domobrancev. Trpljenje naše žene doma se je združilo s trpljenjem onih, ki so bili v taboriščih onkraj Karavank. Iz sodnih dvoran je začel radio po zvočnikih dvorati prve obravnave proti zajetim domobrancem in protikomunističnim idejnim borecem. Imena Velikonja, Finc, Peterlin, nato Rupnik itd. ... so bila v ustih vseh. Bilo je strašno, ko si srečal žene teh mož: v očeh neznosna blazna bol, trepet, strah: bojazen za usodo moža, za usodo otrok, ki so že bili zaznamovani: sin, hči zločinca! In ko so se izvršile prve sodne usmrtitve, žena ni vedela, kje naj išče grob svojega moža, da pomoli ob njem

očenaš za pokoj njegove duše, mu položiti kitico cvetja na prerano gomilo. In koliko je bilo obsodb na zaporno kazen! Začelo se je romanje mater, žena, sester do pripornikov. Odrekle so si že itak pičlo na karte odmerjeno hrano (v kolikor jim je oblast sploh priznala pravico do teh) in hranile za paket. Živele so žene le še zato, da jim olajšajo s takim mesečnim ali dvomesečnim paketom težki zapor; pa nikdar niso vedele, ali ga bodo mogle oddati priptemu svojcu ali ne. Mislite si razočaranje, ko je prišla s paketom, od ust odtrganim, do jetnišnice, pa so jim tam povedali, da je priporniku obisk in paket za ta mesec prepovedan! Ali pa: vozila se je žena z brzovlakom 15 ur v eno smer, da obišče zaprtega moža, in je morala ves dan na vročem soncu pred jetniškimi vrati čakati na vpoklic k razgovoru: odstraniti se ni smela niti za minuto, da gre v bližnjo hišo izpit kozarec hladne vode, ker v svoji rafiniranosti so bili zmožni poklicati jo prav tisti trenutek, ko je ni bilo tamkaj. Tako so znali kaznovati ne samo pripornika, temveč tudi njegove najbližje! In po vsem tem so dovolili 15 minutni razgovor z zaprtim in še to ob navzočnosti straže, ki je pogovor neprestano prekinjala!

Obnovil se je šolski pouk; tudi tukaj se je takoj pokazala selekcija: otroci nove miselnosti in otroci vernih staršev. Takozvane boljše šole so zaprle svoja vrata otrokom, ki so obiskovali krščanski nauk po cerkvah: za Vaše otroke ni mesta v naši šoli! — Zopet so bile postavljene matere pred izbiro: ali zvestoba Bogu, Cerkvi, ali pa zatajiti svoje pričanje in pustiti vzgojo otroka v

brezbožstvu. Če se je odločila za prvo, je izpostavila preganjanju sebe in otroka. Kakšen udarec za verno mater, ko je prišel otrok iz šole in izjavil: „Učitelj je rekel, da Boga ni! To je samo bajka. Ti si mi lagala, ko si mi govorila o Bogu!“ Pa zopet drugi otrok: „Mama, moj oče je izdajalec, ker je bil domobranec!“ Mlada desetletna hčerka poznanega domobranskega borca, obsojenega na več let ječe, je tako zabrusila svoji materi v obraz! Dali so naše otroke med najbolj pokvarjeno otročad v šoli z ironično, sarkastično pripombo: „Bodo Vaši otroci, ki hodijo k verouku, izpreobrnili te pokvarjenice!“ Kakšno trpljenje matere, ki ji hočejo tako načrtno moralno pokvariti otroka!

Naj bežno omenim tudi redovnice: svojo mladost, svoje deklištvost so posvetile Bogu — odmrle so svetu in njega mikom. Skrite za samostanskim zidovjem ali vse v žrtvovanju pri službi bolnikom in starčkom so mirno častile svojega božjega Ženina. Tudi njim ni bilo prizanešeno: razdejali so jim varno samostansko zavetje, vrgli jih v hrup in trušč življenja, vse nebojlene, odtujene temu vrvežu. Mnogo so jih potaknili tudi po zaporih.

Pozneje se je sožitje nekako umirilo, a preganjanje se ni ustavilo. Rdeča oblast je naročila svojim zapupnikom po „kvartih“ in „terenih“, da izberejo določeno število žensk in sicer pred vsem tiste iz protikomunistično usmerjenih intelektualk, bivših redovnic, žena beguncev itd. na drugi strani pa kriminalk in prostitutk. Brez zapornega povelja so jih pod lažno pretvezo pobrali: matere kar od ognjišča, uradnice iz pisarn, pa tudi kar na cesti, češ da gredo

samo na kratko zaslišanje in da se takoj vrnejo. Po takoimenovanem „zaslišanju“ so jih zbirali nekaj tednov po zaporih Ozne ali sodišča, nato jim prebrali obsodbo brez predhodne sodne obravnave na osnovi odločbe, ki sploh ni bila ne objavljena ne uzakonjena, in sicer na 3 mesece zapora in nato na 24 mesecev prevzgojnega dela, skupaj 27 mesecev — odtod ime „27. regiment“, kakor so pripornice same ta zapor imenovale. Prevzgojno delo naj bi po zamisli oblasti ne bilo v tem, da bi višina enih dvignila druge, pač pa da bi izobraženo ali versko globoko živeče ženstvo padlo s svojega nivoja v nižino plasti kriminalk in vlačug. S tem bi izravnali, sproletarizirali in pokomunistili one žene, ki niso bile na njihovi strani. Predvsem pa je oblast s temi pripornicami hotela priti po sovjetskem vzorcu do zastojne delovne sile, ki ji naj bi pomagala dvigniti zaklade neizrabljenih kočevskih šum in po bivših nemških naseljencih zapuščenih kočevskih polj.

Ves ta prevzgojni postopek so delali tajno, da ne bi zvedelo zanj inozemstvo, kajti — o ironija — Jugoslavija je bila tedaj že članica Mednarodne zveze za zaščito človečanskih pravic! Koliko so pretrpele te žene, osvetli izjava več pripornic, ki so bile že zaprte v Augsburgu, Regensburgu in drugih podobnih taboriških: izjavile so, da trpljenje žena v tem kočevskem taborišču presega ono v zloglasnih nemških! Po-brane nenadoma, v letnih mesecih, v lahkih oblekah, mnogokrat v copatah, sandalih, so preživljale zimo sredi zasneženih kočevskih šum v napol podrthih zapuščenih hišah, mnogokrat brez strehe, izpostavljene dež-

ju in vsem vremenskim nevarnostim, obvarovane pred tolpmi volkov edino-le z bodečo žico, ki je obdajala taborišče! In pri tem še brez vsake prave, tople hrane! Če je ujetnica na težaškem delu, npr. v jeseni, pobrala s tal en sam gnil sadež, da ga poje, je že romala v bunker — temnico za par dni. Poznala sem dekle, ki je sedela v temnici v lahki letni obleki, ob poparjeni koruzni moki, brez pitne vode, celih 56 dni! Koliko žena je odneslo posledice za vse življenje: revmatizem, zlomljene živce.

Kljub vsemu preganjanju je naša žena vzdržala: ostala je zvesta padlim in njih idealom, ostala je zvesta tudi živim možem, bratom, ženinu v emigraciji, vesela, da so vsaj ti v svobodi, čeprav daleč od nje. Neki znan slovenski duhovnik mi je rekel: „Vsa čast ženam: pošteno in zvesto se drže!“

Iz tega pekla so bile odrešene žene, ki jim je bilo pozneje možno emigrirati za svojeci, premnogo pa jih je ostalo še doma, ki še nadalje trpe, se še nadalje bore — molče. Še zmerom hrepene po svidenju z možem, sinom, pa vedo, da bodo umrle same, zapuščene. Ali ni junaška žena, ki piše svojemu sinu: „Ne hodi domov na obisk! Ker te hočem imeti celega, ne polovičnega, čeprav umiram od hrepenenja po tebi.“ Makahejska mati!...

Koliko žena ima še danes svoje može po zaporih!

In naša dekleta, ki so ostala doma ali bila vrnjena s Koroške? Navadno po dolgem zaporu so s težavo dobile skromno stanovanje, slabo plačano službo. Vedno zapostavljene, zaničevane. Imele so dobre, skrbne očete, brate, ljubeče ženine: izgubile so vse. Oropanim za srečo domačega

ognjišča ob ljubečem možu, v krogu številnih otroških glav, se jim odmika življenje v starost. Očanec iz neke notranjske vasi mi je omenil, da v celi vasi ni bilo tedaj nobenega fanta v starosti, primerni za ženitev. Cel rod fantov je izgubil življenje v protikomunističnih bojih.

*

Slovenska žena je šla skozi morje trpljenja, ki je vtisnilo njenemu obrazu svoj pečat. Njeno resno gledanje na življenje, utrjeno ne samo v polpretekli dobi, temveč v tisočletni borbi naroda za obstoj, je prešlo tudi na njeno hčer: zato mladi slovenski fantje v našem dekletu ne smete iskati nališpane brezskrbne igrarice. Zavedajte se, da je dediščina slovenskega dekleta zasidrana v tradiciji borbe za vero in narodnost in da bo le tako dekle znalo varovati čistost slovenskega ognjišča, da bo le tako dekle moglo biti močna in zvesta spremljevalka moža, od katerega bo življenje in bodočnost našega naroda terjala celega človeka. Naša borba še ni zaključena, smo morda šele na nje začetku, in bo rešitev in rast naroda v Vaših rokah, draga mladina. Zmagoslavni boste izšli iz te borbe le, če bo Vaša žena in mati vaših otrok zvesta slovenski tradiciji vere in žrtve!

*

Slovenska žena je v tem trpljenju, v teh bojih dozorela v polnost: postala je enakovredna borka ob strani moža: enaka v trpljenju, enaka tudi v življenju. Pred in še po prvi svetovni vojni je bilo splošno mnenje, da mora biti žena le doma, da ni zrela za javno udejstvovanje. Imela ni volilne pravice, pa čeprav je imela doktorsko diplomo. Še iz svojih dijaških let se spominjam, da

dekleta nismo mogle obiskovati klasične gimnazije kot redne študentke, temveč le kot privatistke, ki smo smele šele koncem leta polagati izpite kot izredne učenke! V ta položaj naše žene je udarila druga svetovna vojna in komunistična revolucija s svojo totalitarnostjo, žena je bila vržena iz varnega zavetja doma v najhujši vihar. Tako demokrasko kakor komunistično opredeljena žena je stopila kot polnovredna ob stran moža. Partizani so znali zajeti ženo v vsej njeni sposobnosti in pripravljenosti za žrtve, in prav v tem vrednotenju žene je bila tudi že klica njihove zmage! Prav do pred kratkim je nosila v Federalistični republiki Slovenije najodgovornejše mesto predsednika vlade — žena. Zato se moremo in moramo prav iz te polpretekle zgodovine našega naroda mnogo naučiti: tudi žena more v polni enakosti z možem prispevati k rasti naroda!

Ko sem odhajala pred desetimi leti iz domovine, so mi naročali: „Povejte vsem našim tam zunaj o našem trpljenju, povejte jim, da je vse naše upanje v emigraciji.“ In že tedaj je bilo tudi njihovo naročilo: „Bodite zunaj složni med seboj!“ Danes izpolnjujem to svoje poslanstvo in v imenu žena, ki smo v tej revoluciji toliko trpele, apeliram na složnost in enotnost vsega našega zdomstva! Ne iščimo krivcev za dozdnevni poraz med našimi borci, med našimi voditelji: bili smo žrtev svetovne politike. Prepričana sem, da je v teh težkih časih revolucije vsak naš človek ravnal po svojih najboljših močeh in zamislih in se namenoma niso delale napake. Pisateljica Kossak-Szeucka v svojem romanu Križarska vojska, tej epopeji pohoda

krščanskih vitezov za osvoboditev Svetega groba, kjer opisuje do največjih podrobnosti tudi vse krivice in zločine ter pregrehe, ki so ta pohod spremljale, polaga v usta papeža Urbana II. besede: „Ideja križarske vojske je bila sveta, kar pa se je pritaknilo umazanega, je bila pač človeška nepopolnost.“ Tudi Velikonoja nam je zapustil v svoji eporoki: „Motili smo se v taktiki, v ideji nikoli!“ Zato naj nam bo ta ideja zares tako sveta, da bomo ob njej s plaščem ljubezni in odpuščanja pokrili vse morebitne napake svojih soborcev in enotni ter močni delali za zmago Resnice in Pravice.

To smo dolžni našim padlim junakom in vsem žrtvam revolucije: možem, ki so stali v bojnih vrstah za obrambo naših življenj z vizijo krščanske bodočnosti slovenskega naroda, kakor tudi ženam, ki so za isti ideal padale in z ljubeznijo in trpljenjem prenašale in še prenašajo vsa zasramovanja in muke ter brezdomstvo, trdno upajoč na dosego cilja njihovih skupnih borb.

To naj bo danes naša poklonitev njihovemu spominu in vodilo naši bodočnosti — naši mladini, ki je na pohodu, da ponese njih slavo in večno pričujočnost med nami iz roda v rod!

PRVO POROČILO O IZROČITVI SLOVENSKE NARODNE VOJSKE NA KOROŠKEM

Kot zgodovinsko gradivo objavljamo prvo in najstarejše poročilo o izročitvi Slovenske narodne vojske Titovim četam po Angležih. Poročilo je napisal v Celoveu 1. junija 1945 — t. j. en dan po odhodu zadnjega transporta — dr. Jože Basaj, tedanji predsednik Narodnega odbora za Slovenijo, potrdil pa ga je s svojim podpisom član NO dr. Franc Bajlec.

Poročilo se glasi takole:

IZROČITEV SLOVENSKE NARODNE VOJSKE TITOVIM ČETAM PO ANGLEŽIH

Slovenska emigracija je 30. 5. 1945 doživela največje razočaranje in najhujšo katastrofo, odkar katoliški in narodno zavedni del naroda vodi borbo proti komunizmu. Spodaj navedeni podatki nam povedo, kakšno je bilo postopanje angleških vojaških oblasti pri izročitvi Slovenske narodne vojske (SNV). Da se ohranijo dokazi in cel potek dogodkov, navajam v naslednjem vse ono, kolikor je imel s to zadevo opraviti Narodni odbor za Slovenijo (NOS).

1. Pri prehodu preko Ljubelja so partizani 7. — 9. maja 1945 ustvarili bariero med SNV in zavezniki na liniji Borovlje—Dravski most in so v teh dneh ujeli okoli 600 civilnih beguncev in nekaj

četnikov, ki so bežali preko Ljubelja. V noči od 10. na 11. maj je SNV partizane na tej liniji razbila in v petek 11. 5. 1945 sta bila poklicana general Krener in član NOS g. Marko Kranjc na angleško poveljstvo brigade v Celovec. Tam so jima izjavili, da angleška vojaška oblast v slučaju prehoda čez Dravo vzame SNV pod zaščito (priče: Marko Kranjc, general Krener in dr. Bajlec, ki je v zadevi SNV tudi napravil vlogo).

2. 12. in 13. maja se je izvršil prehod oddelkov SNV in civilnih beguncev preko mostu na Dravi. Na levem bregu Drave so bili vsi oddelki SNV razoroženi, nakar so korakali skupno s civilnimj begunci v taborišče v Vetrinju.

3. Takoj v ponedeljek 14. 5. 1945 se je šel NOS zahvalit majorju Johnsonu za vso pomoč in uslugo in predložiti še tudi nekaj prošenj glede taborišča v Vetrinju.

4. Dne 17. 5. 1945 je NOS izročil pismeno zahvalo britanskemu vojaškemu poveljstvu, da je vzel v zaščito SNV in begunce, ki so jih hoteli partizani ločiti od zaveznikov. Zahvalo je na poveljstvu brigade izročilo odposlanstvo članov NOS in polkovnika Mirka Bitenca.

5. Dne 19. 5. 1945 je bila izročena pismena vloga na britansko poveljstvo, naj ločijo SNV od nemške vojske. Na poveljstvu so izjavili, da bodo prošnji takoj ugodili. V teku 14 dni, kar je taborila SNV v Vetrinju, se je ponovno razmotrivalo vprašanje, če ni nevarnosti, da bi Angleži SNV izročili Titu, nakar so člani NOS redno pojasnjevali, da so angleške vojaške oblasti ponovno zagotovile zaščito SNV in beguncev. (Kopije pisem in izjave članov NOS: Marko Kranjc, dr. Basaj in dr. Bajlec. Kopije pisem pri dr. Bajlecu.)

6. Spomenica o SNV, ki je bila predana 19. 5. 1945 na poveljstvu brigade v Celovcu, pojasni nastanek SNV od „Vaških straž“ preko Domobranstva do SNV in zaključuje s prošnjo, da naj britanska vojaška oblast čimpreje odpravi oddelke SNV na primeren kraj, kjer se bodo mogli vežbati in pripravljati na svojo končno nalogo.

7. Dne 24. 5. je bil odposlan iz taborišča v Vetrinju prvi transport in sicer: 3 polki srbskega dobrovoljskega korpusa pod Tatalovićem, dne 27. 5. je odšel transport četnikov, ustašev in 600 mož od SNV.

8. V noči od 26. na 27. maj se je vrnil v taborišče srbski vojak prosvetar Ljotić, sin pokojnega ministra Ljotića, ki je pripovedoval, da je šel transport Tatalovićevih polkov na Jesenice skozi tunel. Ker se je zapletel v nekatera protislovja in ker je tudi nujno prosil, naj ga ne javijo Angležem, se mu ni verjelo.

9. V noči od 27. na 28. maj so se vrnil v taborišče trije srbski častniki od srbskega transporta in izpovedali, da gredo transporti skozi tunel na Jesenice in da je na Jesenicah množica oficirje in vojake zlostavljala in „oplačkala“. Toda drugi dan so tajili pred generalom Krenerjem to, kar so prvi dan izjavili, ko je zahteval od njih, da svoje trditve glede transportov ponovijo vpričo Angležev.

10. Zato je v ponedeljek 28. 5. polkovnik Bitenc odredil, da se od Angležev odrejeni transporti ustavijo, dokler se ne pojasni, kam gredo transporti SNV. Takoj zjutraj ob pol osmih sta tudi odšla general Krener in polkovnik Bitenc v Celovec, da skupno s člani NOS pri angleškem poveljstvu poizvedo in nesporno ugotovijo, kam gredo transporti. Po njihovem odhodu je ob devetih prišel k polkovniku Vizjaku angleški stotnik, in zahteval, da se vojska takoj ukreca na kamione, sicer da bo rabil silo. Major Mehle mu je pojasnil, da je bilo ukrepanje samo začasno ustavljeno, dokler poveljstvo SNV ne ugotovi pri britanskem poveljstvu v Celovcu, kam gredo transporti. Kljub temu je angleški stotnik vztrajal na takojšnjem vkrepanju na kamione, kar se je tudi izvršilo zaradi grožnje stotnika.

11. Odposlanstvo, obstoječe iz generala Krenerja in polkovnika Bitenca, članov NOS, dr. Basaja in dr. Bajleca in tolmača Podhorskyja, se je najprej oglasilo pri poveljstvu angleške brigade, kjer je „first officer“, neki stotnik, pojasnil, da je za to pristojno poveljstvo divizije v posloplju univerze (novo semenišče). V razgovoru je tudi povedal, da gredo transporti SNV v Palmanovo, v Italijo. Nato je odposlanstvo odšlo na poveljstvo divizije. Tam je moralo čakati polne tri ure. Ugotovljena je bila po legitimacijah identiteta članov odposlanstva, na koncu je bil poklican, potem ko se je divizionar že odpeljal, general Krener sam v sobo adjutanta, kjer mu je bil povedal in potem še pismeno izročil v nemščini ukaz divizionarja Burray (?), seveda, brez datuma in podpisa, točno kakor je priloženi prepis z napakami izvirnika. (Izvirnik hrani general Krener.) Dejstvo, da angleški general odposlanstva ni sprejel, in pa sam ton povelja je odposlanstvo zelo presenetil. Vršila se je kratka seja NOS in obeh zastopnikov vojske, ne da bi bil napravljen kak sklep. Dopoldne istega dne je po nekem kurirju prišla vest iz Beljaka, češ da gredo transporti čez Beljak. Tudi patrole izvidnice, poslana od vojske, niso do tedaj še nič poročale, da bi šli transporti čez Jesenice. Po izjavi generala Krenerja so bile odposlane tri izvidnice.

12. Zvečer istega dne je bil general Krener poklican na divizijo na razgovor zaradi zjutrajšnjega povelja, da se začasno ustavijo transporti. Njegove odgovore so stenografirali, kakor je izjavil na seji naslednjega dne v torek, ob tej priliki se je tudi pritožil napram polkovniku Bitencu.

13. V torek so zopet odšli transporti normalno, ker izvidnice SNV niso ugotovile nič sumljivega. Pač pa je v sredo 30. 5. prišel general Krener zopet v Celovec k NOS, češ da se je vrnil v taborišče poročnik Šprah z neko Srbkinjo. Le-ta je pripovedoval, da transporte izročajo Titovcem in da je njemu s Srbkinjo uspelo pravočasno pobegniti. Z njim je bil sestavljen zapisnik. Dr. Basaj tedaj ni bil na seji. Generala Krenerja so pomirili, češ da priča poročnika Špraha ni verodostojna.

14. Šele ob enih popoldne v sredo 30. 5. 1945 je naenkrat prispel

v menzo Kolodvorska ul. 43, dr. Janež, zdravnik gorenjske divizije, ki je bil odšel s transportom 28. 5. v smer proti Pliberku. Le-ta je tam prisotnim članom NOS zaupno povedal, da Angleži vse Transporte izročajo Titovcem in je že on sam bil izročen na neki postaji Helnsee blizu jugoslovanske meje in da se mu je posrečilo zbežati. To je bila prva priča, ki je nedvoumno in jasno popisala samo predajo oddelkov SNV Titovcem in ki je bila stoddostno verodostojna. Transporti tega dne so že odšli in ni bilo mogoče ničesar več ukreniti. Naslednji dan je imel kreniti še 1. polk in ves štab SNV. Vršil se je daljši razgovor in bil napravljen sklep, da častniki zvečer ob deveti uri pojasnijo položaj vojakom, da se lahko sami odločijo, ali za pobeg v gozd ali pa prehod k civilnim beguncem ali v začasno kritje v Celovec ali okolico. Kljub opozorilu vsega moštva je naslednji dan 31. 5. odšlo še 2700 mož SNV in med temi nekaj civilnih beguncev.

15. Zakaj se ni verjelo srbskim ubežnikom? Ljotić se je zapletel v protislovje. Nastal je sum, da hočejo Srbi SNV razkrojiti, ker je že tudi prej bilo razmerje do Tatalovića prej napeto kakor prijazno. Bile pa so tudi vesti, da gredo transporti SNV skozi Beljak, ne pa skozi tunel proti Jesenicam (Marijan Lavrič).

16. Vera v angleško zaščito je bila neomejena ne le zaradi izjav pristojnih angleških poveljstev, ampak tudi zaradi samega postopanja angleških oblasti, ki so taborišče dobro zastražile z angleško posadko in tanki proti izzivanjem in napadom oboroženih Titovcev, ki so se včasih priklatali v bližino taborišča. Zelo močno je podprlo vero v angleško zaščito pisanje časopisov (Kaertner Nachrichten) in poročanje radia o konfliktu med Titom in zavezniki zaradi Koroške, Trsta in Primorja. Tako npr. je bilo na binškoštno nedeljo 20. 5. objavljeno povelje feldmaršala glede tega spora, pri čemer je označil feldmaršal Aleksander, da so metode Tita slične metodam Hitlerja, Mussolinija in Japoncev.

17. Ko je ravnatelj Marko Bajuk v torek 29. 5. vprašal majorja Barrea, poveljnika taborišča za Slovence, ali je res mogoče, da bi izročali Transporte naše vojske Titovcem, je major Barre naravnost z vidno užaljenostjo odgovoril: „Ali morete misliti, da bi Angleži mogli kaj takega napraviti!“ Istega dne zvečer je gospa dr. Graparjeva bila pri Johnsonu in mu omenila govorce, da izročajo našo vojsko Titovcem, nakar je major Johnson užaljeno vprašal: „Ali nam ne zaupate?“

18. V dneh od 27. do 31. maja je bilo odpeljano iz taborišča v Vetrinju častnikov in vojakov SNV:

27. maja	600
28. maja	3.000
29. maja	1.800
30. maja	3.000
31. maja	2.700

Skupno 11.100

Po izjavi g. polkovnika Vizjaka je bilo med temi 500—600 beguncev, ker so angleške oblasti dovolile, da z vojsko poljubno lahko odhajajo tudi civilni begunci.

To poročilo sem sestavil podpisani po svojem spominu, ker sem kot predsednik NOS moral biti navzoč pri vseh intervencijah, ki so zgoraj navedene, in podpisovati vloge, ki so bile dane angleškimi oblastem. Pregledal pa je poročilo tudi dr. Bajlec, čigar izjava in podpis izpričujeta stvarnost v vseh točkah.

Celovec, dne 1. junija 1945.

Dr. Bajlec Franc, l. r.

član

Narodnega odbora za Slovenijo

Dr. Basaj Jože, l. r.

predsednik

Narodnega odbora za Slovenijo

SPOMINI „NEMŠKEGA“ MOBILIZIRANCA

(Nadaljevanje)

NACE GROHAR

Začela se je igra neke posebne vrste, kakršne do tedaj še nisem poznal. Sam sebi bi se moral smiliti, ko so nas gnali kakor pse v dolino: laufen, tragen, hinlegen — pa nihče ni pomislil, da so takšni nesmisli sredi vojne resnično odveč. Tudi velikonočnih praznikov se nismo mogli spomniti, saj za to ni bilo časa. A vzdržali smo in 20. aprila — na sam rojstni dan firerja — so nas namestili po posameznih položajih. Bili smo ob morju in čeprav je bilo nekaj več svobode, je bila stražarska služba več ko preveč. V tistih urah, ko sem več prestal na straži, kakor sedel ali spal, me je veselilo samo brnenje letalskih jat, prihajajočih od jugovzhoda, ki so prinašale pesem svobode. Pri vsem lepem občutku ni manjkalo grenke misli: kaj, če svoja skladišča bomb tile bombniki hočejo spraviti na naše postojanke? K sreči so imeli drugod boljša „skrivališča“. V takem, vzdušju smo do-

čakali 6. junij, dan izkrcavanja v Normandiji. Od tistega dne naprej nihče več pravzaprav ni vedel, kam ga bodo poslali, kaj bo delal, in zdelo se mi je, da so vsi obiski poveljujočih generalov prinašali samo zmedo. Sleherni obisk se je meril po važnosti samo tako, koliko odlikovanj in „hrastovih listov“ je napovedani gost nosil na svojih „junaških“ prsih.

17. julija 1944 nas je bataljonski komandant končno priznal za izvežbane vojake in 25. julija smo že odrinili na novo področje: najprej v gorsko mesto Grasse, kjer so sestavili nov frontni bataljon. Iz Grassea smo odšli proti Cannesu in od tam še bolj na severozahod. Presneto me je stiskalo v prsih, ko so vsak čas tulile sirene in brneli bombniki nad glavami. Zraven sem lahko gledal razrušene mostove, podrte hiše in raztrgane proge. 9. avgusta smo se pripeljali v Toulon: sirene so tulile

kot še nikoli, ljudje so preplašeni bežali na vse konce in kraje, mesto pa, ki je bilo spomladi še tako lepo, se je zavijalo v prahu in kazalo podrtine. Popoldne smo bili v Marseillesu. Postajno poslopje je kazalo v vsej goloti svoja rebra, bližnja poslopja so bila razklana. In spet sirene: „Bežimo, tecimo, letala gredo“, a k sreči ni bilo tako hudo. Tisti večer so nas pardonirali.

S polno frontno opremo se podamo na pešpot po betonski cesti. Brez večjega odmora so napori vedno hujši. Koncem koncev smo izgubili tri vojake — žrtve druge svetovne vojne — nikjer ne bo njih ime zapisano! Tudi sam tega dne ne bom pozabil. Na samotnem pustem kraju je čakal transport, da bi z njim skupaj nadaljevali pot.

V zamazanih odprtih vagonih se po eni uri vožnje pripeljemo v Arles na Roni. Most preko reke je zrušen, a naprej je treba: nekako pridemo čez reko, na drugi strani je spet pripravljen voz za nadaljevanje poti. Počasi jo režemo naprej in še pred nočjo se ustavimo, ker spet ne moremo naprej. Okrog polnoči nas nastanijo v mestni šoli za štiriindvajset ur. 11. avgusta smo se spet razdelili: vsaka kompanija je dobila za prostor bivanja podeželjsko šolo. Še nekaj ur in spet nam ukažejo: naprej! Peš je bilo takrat še najbolje. Meni se je dogodilo, da sem bil določen za spremljevalca k dvema francoskima voznikoma, ki sta vozila našo opremo. Proti deseti uri zvečer jo odrinemo po prazni cesti proti Arlesu. Noč je bila tiha, slišati je bilo le drdranje voza. Vzhajajoči mesec je žalostno osvetljeval pokrajino, ki je vsa bila v pričakovanju novih dogodkov. Cesta se je

vila v neskončnost, koraki so postajali težki, noge so bile utrujene, a Naprej! je bilo povelje. V svitu jutra smo dospeli v St. Giles. Kratek počitek, zatem na pot in kmalu smo spet na nekem širokem mostu. Od 35 km poti smo jih odbrenkali že dvajset in veliko je še manjkalo. Končno smo prispeli na cilj. Lačni smo bili, hudo lačni in še naslednji dan 12. avgusta nam ni pripadlo nič hrane. Nedelja je bila, jaz pa sem ves prestrašan stražil mestni most, ki veže vzhod z zahodom, obenem pa je tudi edina dostopna točka za prihod v mesto. Težko je bilo zaradi prometa, saj je vse drvelo: avtomobili, vozniki, potniki, in rešil me je letalski alarm. To je bilo enkrat, drugič, tretjič — dan za dnem, uro za uro. Čez nekaj dni, spet alarm, prestrašeni obrazi civilistov: zgrabim za puško in čelado. Ko se glas sirene poveča, zbežim čez most, kar mi je duša dala. Straže na mostu so se odpravljale na odhod, letala je slišati vedno bliže in močnejše, še zakričim kolegi Grafenauerju iz Štajerske: „Beži, teči“... Ne motijo me civilisti, ne stari ne mladi, samo bolj pospešim tek: most je dolg, čez sto metrov ima. Komaj pritečem na drugo stran, vidim sosedem letal, ki se spuščajo proti mostu. Za njimi prihaja še jata osmih: beži, teči, si pravim sam pri sebi. Odločitev je tukaj!

Komaj še trideset metrov in že me pritisk zraka vrže ob tla. Ležim sredi ceste, še grmi, vse se podira in ruši. Zavem se: nataknil sem si čelado, bežal, bežal, zavedajoč se, da če zdaj ne, nikoli več ne bo šlo. Še grmi po ulicah in odmeva, srce mi bije, prah razbitin me duši, a posrečilo se mi je uteči na prosto.

Končno sem sam, v miru, se mi zdi. Potipam se ves, če sem še cel in živ. Koža ni počila, hvala Bogu, še nas ne bo konec!, sem pomislil. V trenutkih se je razbijanje nad mestom umirilo, samo dim se je valil na vseh koncih in krajih.

Pogledat grem, kaj je s sostanovalci na mostu: na poti je mnogo žrtev med civilisti, stan naših sostanovalcev razbit in most je ležal v Roni. (Pa tako sem ga pazil!) Samo en vojak je bil mrtev. Tako sem ugotovil tisti hip. Drugi dan smo pokopali štiri žrtve med vojaki, med njimi tudi Grafenauerja.

Slišimo, da so se izkrcali pri St. Raphaetu. Med edinicami vlada vedno večje ogorčenje. Zaradi prevelike letalske nevarnosti smo se umaknili v gozdček ob robu mesta, kjer smo ostali tri dni. Čuje se že bobnenje topov. 21. avgusta se že umikamo proti severu. Tihe in obupajoče so kolone, ko se premikajo v temni noči, hodijo naslednji dan v zavetju in se na večer spet pomaknejo v bojni spremi naprej. Prestopili smo most čez Rono v bližini mesta Carvaillo-na. Tu so nam dali povelje uničiti vso nepotrebno vojaško opremo. Samo najbolj nujno smo smeli obdržati. In spet smo nadaljevali nočna potovanja. Bili smo že zmedeni. Računati smo začeli, kdaj se bomo spopadli. In res so določili dva polka za odpor. Mene so dodelili čisto novi edinici. Težko mi je bilo srce v mislih, kako neki bo šlo. A novo povelje nas je spet pognalo na sever. Planili smo po vozeh in iskali vse mogoče, da bi se le odpeljali. Zrnil sem se na pol pokvarjen avtomobil in bil ves srečen, da vsaj hoditi ni bilo treba. Počasi smo se cijazili sredi goreče noči: od vsepovsod so

švigali plameni v zrak. Čuti je bilo težke detonacije. Proti jutru smo dospeli v Ste. Cécilie. Nočna pot je bila dolga 70—80 km. Meni ravno dovolj za končen premislek: če bom še kaj dolgo rinil nazaj proti severu, me bo bolela glava. Zato proč! Poiskal sem prijatelja Cirila Grada in mu povedal svoj načrt.

A Nemci so bili za svoje stvari od muh. Ali se ni spomnil prvi oficir, da se morajo vsi vojaki popisati, vsakdo pri svojem podoficirju! To seveda v moj načrt ni spadalo. Torej se nisem zapisal nikjer, in tudi Ciril ne. Pač pa si pripraviva krepke zaloge hrane, vsaj za nekaj dni. Noč se je bližala in že sem si mislil naložiti na hrbet ves živež in tistih nekaj cunj, ko se pojavi pred menoj podoficir, moj prejšnji predpostavljeni. Že me je vprašal, v katero grupo spadam: v 3. grupo 3. vod 3. četo, mu odvrnem, a mi ni verjel, češ da 3. grupe sploh ni. Pa je še sihl vame: kako se piše moj sedanji podoficir. Povem mu neko ime, misleč, da ga ne bo poznal — pa dedca nisem prevaril. Pojdi z menoj, da poiščeva tega podoficirja. Postajalo mi je vedno bolj vroče in samo gledal sem, kako in kje bi se izmuznil. Rešil me je trušč in blizg piščalke, ki je oznanjal nevarnost. Ucvrl sem jo, kar je duša dala. Varo sem poiskal Cirila, pograbila sva prtljago in odšla na pot. Kar skozi glavna vrata, kakor vsi drugi, in že sva bila na betonski cesti. Še malo korakov po njej, zatem pa v stranpot med bogate vinograde. Počakala sva trdo temo, se premaknila v sredo vinograda — kakor se nama je zdelo — in se zadovoljna vsedla na mehko zemljo k prvi večerji v svobodi.

OB DVAJSETLETNICI

(Nadaljevanje)

IZ ZAPISKOV ZAREŠKEGA ŽUPNIKA

PRIKLJUČITEV PRIMORSKE JUGOSLAVIJI

17. 9. 1943. Z vseh strani Vipavske so se pomikale proti Ajdovščini radostno pevajoče množice z visoko razvitimi zastavami. Navdušenje, vzklikanje, vriskanje. Srečavale in prehitevale pa so izmučene gruče italijanskih vojakov, ki so v redkih skupinah pa tudi posamič, tavali proti Gorici. Bili so raztrgani, utrujeni, topi. Na pol radovedno in na pol zavistno so gledali na zastave in na vzklikajoče ljudstvo, srca pa so jim brezdvomno krvavela, ko so v svojem ponižanju zrlí veselje tistih, ki so jim še pred dnevi oblastno gospodovali.

Ajdovski trg je bil praznično ozaljšan. Vrh okrašenega odra je blestel napis: „Živela svobodna Slovenija!“ Točno ob 10. so stopili na oder člani Narodnoosvobodilnega sveta in nekaj vojaških predstavnikov. Desno in levo so se razporedili zastopniki občinskih načelstev, nam duhovnikom pa so odkazali prostor zadaj, na skrajno levem kotu odra. Ozrl sem se čez trg. Tik pod odrom je v soncu valoval cel gozd zastav, na vsaki je žarela rdeča zvezda — pest v oko in krvava solza v globini naših duš! Za zastavami je zijal prazen četverkot, vsenaokrog je mrgolelo ljudstva. Kar so prikorkale iz šturij vojaške formacije, sestavljene iz domačinov in povratnikov od vojakov ter iz internacije. Vojaške edinice so zasedle četvero-

kot, ostale pa so se razporedile ob hišah.

Zdajci je spregovoril dr. Joža Vilfan: „Primorski Slovenci! Med prvo svetovno vojno je naše primorsko ljudstvo zelo trpelo, a leto 1918 mu ni prineslo svobode. Ostalo je v suženjstvu pod Italijo. Zakaj? Ker ni bilo organizirano! Po razsulu Jugoslavije leta 1941, se je osnovala Osvobodilna fronta, ki je tesno povezala in organizirala vse zdrave narodne sile. Junaško se je borila, ni štedila z žrtvami, zato pa danes, 17. septembra 1943, lahko slovesno vključujemo Primorsko v Združeno Slovenijo in v veliko Jugoslavijo. V tem slovesnem trenutku vam prečitam proglas Vrhovnega plenuma Osvobodilne fronte slovenskega naroda o priključitvi „Slovenskega Primorja svobodni in združeni Sloveniji v svobodni in demokratični Jugoslaviji!“ Na trgu je zadonel orkan navdušenega vzklikanja. Govornik pa je nadaljeval: „Zdaj, ko ugotavljamo uspeh svojih naporov, obsojamo vse one sovražne sile, ki so se stavile po robu Osvobodilni fronti: obsojamo Brumata, kralja Petra, Kemperla, pa tudi nesrečno sredino, ki bega ljudstvo, da ni še čas za oboroženi upor proti zatiравcem!“ Ob teh besedah je uplahnil val navdušenja in ob splošnem molku je trpko bilo na uho zagrizeno ploskanje redkih skupinic.

Besedo je povzel France Bevk, ki je živo opisal petindvajsetletni kri-

žev pot slovenskih Primorcev: trpeli so ponižanja, ječe, konfinacije. „Čakali smo, da nas bo rešila Jugoslavija. A bili smo bridko razočarani: Jugoslavija sama je nečastno propala. Tedaj pa je narod sam segel po orožju. A svobodo je mogoče kupiti le za ceno krvi. Za ceno lastne krvi. Nikar se ne slepimo, da bodo drugi umirali za nas! Mi se hočemo osvoboditi z lastnimi napori, z lastnimi žrtvami in ne bomo čakali milodarov od zelene mize...“

Oglasil se je še tov. Ahac, zastopnik komunistične partije, ki je izjavil, da je komunistična partija Slovenije ustanovila Osvobodilno fronto in bila vsekar njena osrednja vodilna sila. V teh letih oborčene vstaje so predvsem komunisti nosili glavno težo dela in plačali najvišjo ceno žrtev. Zato pa v tem slovesnem trenutku izjavlja in proglašča, da bo tudi v bodoče komunistična partija vodila osvobodilno borbo do dokončne zmage. Če se je ohranilo slovenstvo v Italiji in če je zdaj Primorska osvobojena za Jugoslavijo, je to zasluga predvsem komunistične partije.

Na trgu je zavladala grobna tišina. V dušah se je nekaj lomilo in drobilo v prah. Bevkove besede so vsi sprejeli z navdušenjem; da je Vilfan postavil stolnega kanonika Mirka Brumata in časnikarja Poldeta Kemperla na desno in levo jugoslovanskemu kralju Petru, bi mu še nekam odpustili, ker je bil njegov oče slovenski poslanec v Trstu, a da si je ta rdečelasi tov. Ahac, ki mu še pravega imena niso vedeli, upal trditi, da so komunisti ohranili našemu ljudstvu v Italiji narodni značaj in da pripisuje partiji vse

zasluge za narodno delo, tega ni bilo mogoče požreti.

Te izjave so globoko ranile naš duhovnike, ki smo v dobi fašizma skoro edini ostali zvesti ljudstvu in slovenski besedi. A še bolj nas je zadelo to, da so se voditelji Osvobodilne fronte javno priznali za komuniste, medtem ko so prej na ves glas trdili, da osvobodilno gibanje ni komunistično, temveč samo narodno. Sobrat na levi je šepetal: „Ste slišali? Komunisti so rešili ljudstvo na Primorskem! Da se Čaven ne prekotali!“ In na desni: „Pa smo v Vipavski sovjetski republikli!“ Nekdo od zadaj je predlagal: „Zahtevajmo besedo! Živel Kristus Kralj!“

Aleš Bebler, ki je opazil naše razburjenje, se nam je približal. Rekli smo mu, da bi radi spregovorili o narodnem delu duhovščine v tem petindvajsetletju. „Hipček počakajte!“ Vrnil se je v svoj krog in nam po kratkem posvetu dejal: „Radi vam priznavamo, da je duhovščina zelo zaslužna za narodni obstoj Slovencev na Primorskem. Besedo vam dajemo le s pogojem, da izrecno obsojate belo gardo in sredinstvo.“ — „Če je tako, ne bomo govorili, kajti pisano je: Pravičnega in hudobnega bo sodil Bog!“ (Prid 3, 17)

Na trgu je zavalovala pesem. Oder se je spraznil, čete so odkorakale, ljudstvo se je razhajalo. Duhovniki smo se zbrali na posvet. Bili smo živo presunjeni. V nas se je nekaj prelomilo in do najglobljih korenin naše zavesti nas je pretresalo grenko spoznanje: To ni Jugoslavija o kateri smo sanjali, to je komunizem. Nagoni smo čutili, da je zgodovinska stvarnost močnejša od nas in da bodo dogodki nevdzr-

žno hrumeli preko nas, ki smo le šibke bilke v deročem hudourniku. Kaj sedaj? Naj se zapremo v svoje domove kot užaljena božanstva in prepustimo svoje vernike samim sebi? Razum in vest sta nam narekovala: „Ne posegajte v politično in vojaško dogajanje! Kot dušni pastirji rešujete duše, vse duše!“

„Če naj duše rešujemo,“ je sklepal vrhunški, „jih moramo predvsem po bolnišnicah!“ — „In na fronti!“ je dostavil sobrat Florjan. „Če se strinjate, grem jaz za vojnega kurata. Nadškof je naročil, naj duše rešujemo, kjer koli je potrebno. Stali smo neustrašeno med svojim ljudstvom, ko se je krivilo pod fašistično knuto, naj z njim pademo, ko v borbi umira!“ Z občudovanjem smo mu stisnili roko.

Pri Alpini, kjer so oblasti obedovale, so z veseljem pristali na dušno pastirstvo na fronti. „To, prav to smo si želeli!“ je vzklikal Bebler. „Kuratu dajemo na razpolago motorno kolo!“

Na večer smo se odpeljali v škriplje. Blagoslov in molitev v cerkvi. Nato sem v bolnici obiskal vse ranjence. Nekaj jih je v zelo resnem stanju. Naši primorski fantje so odprti in prijazni do duhovnika. Furlani so skoro enako zaupljivi, kranjski fantje, gonarški interniranci, pa me gledajo mrko in nezaupljivo. Da bi prebil led, sem sedel k postelji ranjenega medicina. Ljubljčan je. Na povratku iz Gonarsa se je pridružil partizanskemu odredu, ranjen je bil pri napadu na mirensko letališče. Ker se je pri pripovedovanju razživel, sem ga vprašal, zakaj so njegovi rojaki tako hladni in zaprti. „Po ječah in taboriščih smo veliko

slišali o beli gardi, ki jo organizirajo duhovniki.“ — „Pa ste prepričani, da je vse to res? Pomislite samo, kaj vse so trdili o sv. očetu!“ Ko sem mu naštel, kolikokrat je papež pozival za mir, kako je obsodil Hitlerjev napad na Poljsko, kako koristno je delo papeškega informativnega urada o vojnih ujetnikih, ki nam je javil prve vesti o naših možeh in fantih, ki so bili zajeti od zaveznikov na ozemlju bivših italijanskih kolonij v Afriki in na Siciliji, in še posebno ko sem mu opisal, kako je posredovala sv. stolica za slovenske internirance na otoku Rabu in v ostalih italijanskih koncentracijskih taboriščih, je priznal, da je propaganda le pogostoma lažna in krivična.

„Ne boste pa zankali,“ mi je osporaval, „da je nadškof Margotti sovražen Slovencem, in še posebej osvobodilnemu gibanju!“

„Sodite sami! Nadškof Margotti je v zadnjih mesecih večkratno nastopil pri najvišjih cerkvenih in državnih oblasteh v brambo slovenskih fantov, ki so jih potisnili v specialne bataljone in še bolj v zaščito deklet in žena, ki so jih nedavno zaprli. S svojim odločnim nastopom je dosegel, da so prenehala mučenja pri zasliševanjih. Pa še besedo o njegovih prizadevanjih za vas internirance.“

Osebnost je nastopil pri Mussoliniju in pri vatikanskem državnem tajniku kard. Maglioniju in izposloval, da je apostolski nuncij Borgoncini Duca obiskal taborišča, kjer so hirali in umirali Slovenci. Razdelil jim je izdatno denarno pomoč in jim izprosil boljšo prehrano in znosnejše zdravstvene razmere. Da bi imeli in-

terniranci vsaj nekoga, ki bi jih moralno dvigal in ki bi se zanje stalno zavzemal, je nadškof Margoti po zelo težki borbi dosegel, da so bili nastanjeni v taboriščih slovenski, ali vsaj slovensko govoreči kaplani. Zlatko Pucchio na Rabu, P. Coceani v Padovi, Joško Kušman v Trevisu, p. Ivan Jauh v Zdravščini. Ponovno je zahteval pri oblasteh, naj se izročijo otročiči, ki so v tolikem številu pomirali po taboriščih, v oskrbo slovenskim družinam v škofiji. Samo v Kobaridu so bili voljni sprejeti do sto otrok. Da bi internirancem zagotovili trajen dotok pomoči v oblekah, prehrani in denarju, je sprožil široko zasnovano podporo akcijo in v ta namen je pisal škofom v Trst, v Padovo in v Treviso; osebno je posredoval pri vojaškem ordinariju škofu Bartolomasiju, pri apostolskem nunciju v Rimu in pri samem vatikanskem državnem tajništvu.“

„Pa tudi vi Goričani,“ je vzkliknil ranjenec, „ste nam pošiljali v Gonars cele kamione paketov in veliko denarja. Rešili ste številna življenja.“ — „Morda veste, kdo je vodil to dobrodelno akcijo? Kdo je nas duhovnike neprestano podžigal, naj organiziramo zbiranje pomoči?“ — „Kdo je ta plemeniti človek?“ — „Msgr. Mirko Brumat! Tisti, ki so ga tako razvpili, da je belogardist!“ Ranjenec me je osuplo pogledal in nato zaprl oči. Usta pa so mu šepetala: „Vojni čas! Čas hudobije in laži. Tudi dobri so plen nasilja in klevet!“

Stopil sem k bližnjemu ranjencu. V duši pa mi je pelo v svetlem spoznanju, da samo ljubezen odrešuje, da bo treba neskončne ljubezni, po-

trpežljivosti in dobrote, če naj iztrgamo iz toliko duš bodice sovraštva proti duhovnikom, veri, Bogu...

V BOJ ZA OSVOBODITEV GORICE

21. 9. 1943. Z goriške fronte dohajajo vesti o besnih borbah. Naše ljudstvo, tako hlepeče po svobodi, se je te dni s plamenečim navdušenjem oprijelo osvobodilnega gibanja. Hudo ga moti le to, da je za gibanjem komunizem. Pravcata eksplozija narodnega zanosa je v sleherniku prebudila junaka, ki si hoče izbojevati svoboden narodni in socialni razvoj. Primorska pa se ne more kulturno in narodno razvijati brez svojega naravnega središča, brez Gorice. Kri in življenje za Gorico! Osvojimo si Gorico, rešimo Gorico! Takšen je krik slehernega srca, takšno je povelje sleherne zavesti. Zato so slovenski Primorci planili keten sam mož v splošno vstajo, zato so naši fantje in možje odkorakali v boj z nepopisnim veseljem, sredi ukanja in petja, pripravljani tudi na smrt. Življenje damo, Gorice pa ne!

„Odhajate,“ tako mi je kvavelo srce, „odhajate na krvavo svatbo. Kri in življenje za Gorico, vzklikate. Oboroženi pa ste bolj z navdušenjem kot z orožjem. Boji pa se bi jejo z jeklom in krogli, ne pa s čustvi! Vaše na hitro sestavljene, neizvežbane in zasilno oborožene enote ne bodo zaustavile nemških motoriziranih sil. Nemški tanki bodo strli v prah vas in preplavili vso deželo z krvjo in solzami...“

Pravkar je vse vznemirila vest, da so premaknili bolnišnico iz Vrtovina v Lokavec. „Če Nemci prodrejo,“ je pravil sel, „spravimo ra-

njence na Predmejo in na Angelsko Goro!"

Ljudje so skrajno nemirni, napi, kot da bi pričakovali nekaj groznega, nepovedljivo boleznega, usodnega, ki se mora od ure do ure zrušiti na Vipavsko dolino in prizadeti gorje brez konca. Vse nas duši

moreča tesnoba in muči nas neznan-ski nemir, kot bi stali pred grozno nevihto. Tudi sam se ne morem obvladati. Nujno moram nekam iti in se z nekom razgovoriti! S kom? Z budanjskim, s šturskim, s kriškim? Z velikožabeljskim!

(Bo še)

❖ ALOJZIJ KLEMENČIČ

Spet se je odprl grob na tujem. Upanje, bo še kdaj mogoče videti domovino v svobodi, je odšlo. Upanje, ki je držalo pokojnega Alojzija Klemenčiča vse dni, sleherno uro.

Odšel je k Stvarniku po plačilo. Končan je zemeljski boj, končano trpljenje. Zdaj v družbi dveh sinov — Dušana, ki je padel kot domobranec v Vipavi in Zoraná, ki je bil ubit pri Gorici, bdi nad Slovenijo in nje otroci. Zdaj jim je že povedal, kako je bilo, odkar sta ona dva odšla. Zdaj je pri svojih fantih.

Pokojni Alojzij Klemenčič je bil rojen v Solkanu. Posvetil se je učiteljskem stanu in v njem vzdržal do konca dni. Noben vihar ga ni zanesel. Bil je učitelj, kakršne si je svoje čase zamišljal veliki Slomšek: učitelj z narodom, ne v službi te ali one priganjaške skupine, ki ni nikdar bila z narodom. Tako je kot učitelj izpolnil svoj dolg napram narodu: delal je zanj tiho in vneto, garal in se mučil. In ko ni mogel biti več učitelj sredi tuje okupacije, je stopil v vrste domobranstva na Primorskem, ker je vedel, da bo tam največ lahko storil za narod. Tega je res iz vsega srca ljubil.

Bil je orjak po postavi in trd v izrazu, a imel je mehko srce, da nisi mogel verjeti, dokler ga sam ni pokazal. Redki so bili, s katerimi je bil res topel, ker je bil ves zaverovan samo v delo in spet delo.

Pokojni zapašča sina Bogdana, kapucina, sedaj v Franciji, v Argentini pa hčerki Sašo por. Šturm in Sonjo por. Logar, katerim vsem izrekamo najgloblje sožalje ob izgubi očeta in tasta.

Naj počiva v miru!

V INVALIDSKI FOND so darovali (pesov):

Triglav orkester	201.—
N. N.	10.—

ZA TISKOVNI SKLAD „VESTNIKA“ (pesov):

Šušteršič Marijan, Hurlingham	120.—
Fink Ignacij, Castelar	100.—
Družina Šturm, Ramos Mejía, v spomin umrlega Alojzija Klemenčiča	1.000.—

Starešinstvo DSPB Buenos Aires sporoča, da bo 6. septembra v Clevelandu izredni občni zbor Zveze, za katerega so bili že imenovani pooblaščenici; občni zbor sklicujejo predsedniki organizacij v Torontu, Clevelandu in Buenos Airesu.

VSEBINA: V spomin ustanovitelju Vestnika — Mrtvim v spomin, živim v opomin (Andrej Bajuk) — General Rupnik v angleški in slovenski perspektivi (Dr. Maks Loh) — Slovenska žena v revoluciji (Vera dr. Debeljakova) — Prvo poročilo o izročitvi Slovenske narodne vojske — Spomini „nemškega“ mobiliziranca (Nace Grohar) — Ob dvajsetletnici (Iz zapiskov zabreškega župnika) — † Alojzij Klemenčič

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión No. 6830

Propiedad Intelectual
No. 817.736
Ramón Falcón 4158, Bs. As.

AX

Vestnik: es el Informativo de los Excombatientes anticomunistas
eslovenos; is the voice of Slovenian anticomunist veterans.